

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Нестабільність світової економіки, нестійкий фінансовий стан та в деяких випадках банкрутство багатьох компаній спонукають до впровадження міжнародних стандартів управління ризиками. Це дозволяє керівникам більш ефективно ними управляти, максимізувати доходи та мінімізувати витрати в процесі досягнення цілей підприємства та реалізації проектів. За останні роки стався революційний переворот в області управління ризиками: ризик-менеджмент перестав бути винятковою турботою фінансових корпорацій і став активно застосовуватися на підприємствах з різними формами власності та різними видами діяльності. Це дозволяє вирішити не тільки фінансові, але й екологічні, соціальні, технічні та інші проблеми на підприємстві. Нові завдання управління ризиками передбачають перехід від фрагментарного підходу з вузькою спрямованістю на конкретні операції і види діяльності компанії до комплексного управління ризиками компаній, холдингами і цілими галузями економіки.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, міжнародні стандарти управління ризиками, ISO 31000:2009, COSO, FERMA.

Головацька Світлана, Курак Анастасія

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РИСКОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ

Нестабильность мировой экономики, неустойчивое финансовое состояние и в некоторых случаях банкротство многих компаний побуждают к внедрению международных стандартов управления рисками. Это позволяет руководителям более эффективно ими управлять, максимизировать доходы и минимизировать расходы в процессе достижения целей

предприятия и реализации проектов. За последние годы произошел революционный переворот в области управления рисками: риск-менеджмент перестал быть исключительной заботой финансовых корпораций и стал активно применяться на предприятиях с различными формами собственности и различными видами деятельности. Это позволяет решить не только финансовые, но и экологические, социальные, технические и другие решения на предприятии. Новые задачи управления рисками предусматривают переход от фрагментарного подхода с узкой направленностью на конкретные операции и виды деятельности компании к комплексному управлению рисками компаний, холдингами и целыми отраслями экономики.

Ключевые слова: риск, риск-менеджмент, международные стандарты управления рисками, ISO 31000:2009, COSO, FERMA.

Golovatskaya Svitana, Kurak Anastasiia

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PROVIDING OF THE COMPANY'S FUNCTIONAL RISKS ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARTS

Instability of the world economy, unstable financial condition and, in some cases, bankruptcy of many companies motivate them to implement international standards of risk management. It gives the chiefs an opportunity to operative them more effective, to maximize incomes and to minimize expenses in the process of achieving goals and making projects. Recently there has been a revolution in the management of risks: risk management has ceased to be the exclusive concern of financial corporations and has become actively used in companies with different forms of ownership and various activities. This allows us to solve not only financial, but also environmental, social, technical and other problems at the company. New tasks of risk management have the aim to move from fragmented approach with limited direction on specific operations and activities to complex management of risks, holdings and economic branches.

Key words: *risk*, risk management, international standards of risk management, ISO 31000:2009, COSO, FERMA.

Постановка проблеми. Сьогодні, в час поширення світових глобалізаційних процесів, в час трансформації ринкових відносин, нестабільного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на українські підприємства стає актуальним питання оволодіння ефективними методами управління ризиками як запоруки економічній безпеці їх господарювання. Тому керівники підприємств впроваджують систему ризик-менеджменту в процес управління. Для цього потрібно ознайомитися зі спеціалізованими стандартами управління ризиками, які мають широке використання у світовій практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз міжнародних стандартів управління ризиками у наукових працях досліджували такі вчені: А. Альгін, В. Буянов, П. Верченко, В. Вітлінський, Н. Внукова, С. Головацька, В. Гранатурова, В. Дикань [1], О. Донець [2], О. Кузьміна, П. Куцик, А. Матвійчук, Б. Райзберг, Т. Райс, Л. Севідж, Т. Савельєва, Н. Стрельбіцька [3], Ю. Урецька, М. Фрідмен, П. Шумпетер, В. Хобт та інші.

Метою статті є теоретичне дослідження основних міжнародних стандартів для управління ризиками. Так як для українських підприємств не є обов'язковим використання Міжнародних стандартів з управління ризиками і вони не мають широкого використання, потрібно розглянути практику їх впровадження за кордоном.

Виклад основного матеріалу. У першій половині 1980-х–на початку 1990-х років в Австралії та Новій Зеландії виникла необхідність у систематизації знань про вибір в умовах ризику й у розробленні заходів управління ризиком на світовому ринку. Закордонні фахівці доклали багато зусиль для практичної реалізації своїх напрацювань. Зокрема, авторитетними державними та професійними організаціями прийняті та рекомендовані до широкого застосування спеціальні нормативні документи, безпосередньо присвячені тому, як впровадити управління ризиками в практику бізнесу. Саме тоді у Австралії та Новій Зеландії було створено стандарт AS / NZS 4360 з ризик-менеджменту, що має загальний (позагалузевий) характер, його основні положення адаптовані окремими транснаціональними компаніями до побудови систем управління ризиком. Відповідно до цього стандарту, управління ризиком на рівні компанії – це сукупність п'яти стадій і двох процесів наскрізного характеру. При

цьому під управлінням ризиком в стандарті розуміється сукупність культури, процесів і структур, орієнтованих на використання потенційних можливостей при одночасному управлінні негативними впливами [6].

Характеристика стадій системи управління ризиками наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Стадії системи управління ризиками

Стадія	Назва стадії	Характеристика
Стадія 1	Визначення оточення (середовища)	На цій стадії визначають спектр цільових показників діяльності, перелік елементів стратегії підприємства, параметри її функціонування, необхідні ресурси та облікові процедури, забезпечення балансу можливих витрат і вигод.
Стадія 2	Ідентифікація ризиків	На даній стадії повинні бути ідентифіковані ризики, обумовлені особливостями зовнішнього і внутрішнього середовища.
Стадія 3	Аналіз ризиків	На даній стадії визначають рівень ризиків, що відображають оцінку наслідків та ймовірності настання ризикових подій.
Стадія 4	Оцінювання ризиків	Завданням даної стадії є прийняття рішення про допустимість / недопустимість ризику. На даній стадії передбачають дослідження рівнів підконтрольності ризикової події та витрат пов'язаних з ризиковою подією.
Стадія 5	Обробка ризику	На даній стадії здійснюється робота з оціненими ризиками, щодо яких прийнято рішення про їх неприйнятність/ недопустимість для підприємства відповідно з критеріями, визначеними на початкових стадіях даного процесу управління ризиками.

Серед факторів, що визначають необхідність аналізу і ідентифікації внутрішнього середовища підприємства, слід виділити наступні: управління ризиком має здійснюватися в контексті певних цілей і завдань організації; одним з основних ризиків підприємства є виникнення перешкод в процесі досягнення поставлених стратегічних, операційних, проектних та інших цілей; чітке формулювання принципів організаційної політики і цілей підприємства сприятиме визначенню основних напрямків корпоративної політики в галузі управління ризиками; цілі та завдання компанії, а також цільові орієнтири, що формуються при реалізації окремих корпоративних проектів, повинні розглядатися відповідно з цілями компанії як єдине ціле.

Також розглядається наявна інформація про сприйняття ризику (усвідомлення ризику), як внутрішніми так і зовнішніми користувачами. Особливі вимоги висуваються щодо якості інформації (максимально можливий рівень релевантності, повноти і точності).

Незважаючи на існуючі теоретичні та практичні напрацювання в сфері управління ризиком, в Україні відсутні навіть методологічні підходи до ризик-менеджменту. Існують лише Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, схвалені Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361. Але цей документ стосується лише банків.

Практика застосування системи ризик-менеджменту на підприємствах в нашій країні незначна. Ефективному використанню міжнародних стандартів на українських підприємствах заважає ряд обставин:

- недостатня підготовка та кваліфікація відповідного персоналу;
- слабка інформованість суспільства;
- нестача і недоступність зрозумілих методичних рекомендацій;
- відсутність нормативного забезпечення з боку держави.

Вплив цих недоліків можна зменшити шляхом впровадження Міжнародних стандартів управління ризиками в господарську діяльність підприємств України.

Найвідоміший стандартом є ISO 31000:2009 розроблено Міжнародною організацією зі стандартизації (International Organization for Standardization). Дана організація розробила цілу низку відповідних міжнародних стандартів управління ризиками, які набули широкого поширення у світі. До них відносяться: ISO 73:2009 «Ризик-менеджмент. Словник» (Risk management - Vocabulary), ISO/IEC 31010:2009 «Ризик-менеджмент. Методи оцінки ризику» (Risk management - Risk assessment techniques) та Проект ISO/AWI 31004 «Ризик-менеджмент - Інструкції щодо реалізації ISO 31000» (Risk management - Guidance for the implementation of ISO 31000).

ISO 31000:2009 є документом, який зможе допомогти підприємствам розробити власний підхід до ризик-менеджменту. Впроваджуючи даний стандарт, підприємство може порівняти свій досвід управління ризиками з міжнародною практикою та знайти оптимальний варіант.

Стандарт ISO 31000:2009 був розроблений для того, щоб допомогти організаціям досягнути основної мети; стимулювати превентивне управління; усвідомлювати необхідність в ідентифікації та оцінці усіх ризиків організації; поліпшити процес ідентифікації можливостей і загроз; відповідати організаційним, законодавчим і нормативним вимогам згідно міжнародних норм; покращити фінансову звітність; збільшити довіру зацікавлених осіб (акціонерів, інвесторів та ін.); створити надійну основу для прийняття рішень і планування; вдосконалити методи управління; ефективно розподіляти та використовувати ресурси для управління ризиком; поліпшити операційну результативність та ефективність; підвищити результативність заходів, спрямованих на захист безпеки і навколишнього середовища; мінімізувати збитки; вдосконалити навчання персоналу; забезпечити стійкість організації [8].

Перевагою цих нормативних документів є те, що вони орієнтують менеджмент організації на те, щоб функція управління ризиком пронизувала всю організаційну структуру підприємства, охоплювала всі підрозділи підприємства, залучаючи їх до сфери управління ризиком, а також пов'язують реалізацію функції управління ризиком зі стратегією підприємства в цілому [1, с.316]. Важливим додатковим елементом став словник ризик-менеджменту. Даний словник має розв'язати проблему, яка полягає в тому, що у

різних стандартах управління ризиками по-різному визначають та тлумачать основні поняття [4]. Процес управління ризиками згідно зі стандартом ISO 31000:2009 розпочинається з визначення цілей діяльності підприємства, внутрішніх і зовнішніх факторів, що можуть вплинути на досягнення поставлених завдань.

Підвищена увага консультантів у сфері ризик-менеджменту приділяється документу «Управління ризиками організацій. Інтегрована модель», розробленому Комітетом спонсорських організацій комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission – COSO).

Цей документ – це опис концептуальних основ управління ризиками компаній, який дає докладні рекомендації щодо створення корпоративної системи управління.

Стандарт «COSO» покликаний вирішити такі завдання:

- визначити рівні ризику відповідно до стратегії розвитку;
- удосконалювати процеси прийняття рішень щодо реагування на виникаючі ризики;
- скоротити число непередбачених подій і збитків у господарській діяльності;
- визначити всю сукупність ризиків;
- управляти всією сукупністю ризиків;
- використовувати сприятливі можливості;
- раціонально використовувати капітал.

Цей документ встановлює взаємозв'язок між цілями підприємства, його організаційною структурою, і визначеними процесами управління ризиками.

Стандарт надає певні рекомендації управління ризиками. Їх характеристика подана в таблиці 2.

Поряд з рекомендаціями COSO як базовий розглядається Стандарт з управління ризиками Федерації європейських асоціацій ризик-менеджерів (FERMA), який є спільною розробкою (2002 р.) Інституту ризик-менеджменту (IRM), Асоціації ризик-менеджменту та страхування (AIRMIC). Ці організації на професійному рівні займаються питаннями управління ризиками, тому їх внесок у розробці цього стандарту є значним. Даний документ містить основні визначення, пояснює внутрішні та зовнішні фактори ризику, процеси управління ризиками, методологію та технологію оцінки та

аналізу ризиків, а також загальні обов'язки ризик менеджера [5].

Таблиця 2

Рекомендації управління ризиками

№ з/п	Рекомендація	Характеристика
1.	Постановка цілей	Цілі мають бути визначені до того, як керівництво почне виявляти події, які можуть вплинути на їх досягнення. Керівництво має правильно організовувати процес вибору і формування цілей.
2.	Оцінка ризиків	Ризики аналізуються з урахуванням ймовірності їх виникнення і ступеня їх впливу, виявлення внутрішніх і зовнішніх подій, що впливають на досягнення цілей підприємства.
3.	Реагування на ризик	Керівництво вибирає метод реагування на ризик: ухилення; прийняття; зниження; передача.
4.	Контрольні процедури	Політика і процедури розробляються і встановлюються таким чином, щоб забезпечувати гарантію того, що реагування на ризик відбувається ефективно і своєчасно.
5.	Інформація та комунікація	Забезпечується ефективний обмін інформацією між структурними підрозділами.
6.	Моніторинг	Весь процес управління ризиками підприємством відстежується і по необхідності коригується.

Відповідно до стандарту «FERMA», до обов'язків фахівця з ризиків відносяться:

- розробка програми управління ризиками,
- супровід її реалізації,
- координація співробітництва підрозділів організації,

– створення програм зі зменшення втрат і заходів з підтримки безперервності бізнес-процесів.

Одним з небагатьох законодавчо затверджених стандартів у сфері управління ризиками є «Закон Сарбейнса-Окслі» (Sarbanes-Oxley Act). Даний закон розглядає, перш за все, питання внутрішнього контролю і достовірності фінансової звітності, а також опосередковано регулює процес управління ризиками. У законі немає керівних вказівок з розробки конкретних процедур фінансового контролю. Стандарт пропонує аналіз даних, що надходять щодо хід процесів і перевірку відповідності шляхом аудиту. Якщо отримані результати свідчать про підвищений рівень ризику, то необхідне застосування документованих дій. Вирішуючи питання про застосування необхідних процедур фінансового контролю, керівник повинен виявити, які угоди можуть бути ризикованими. Якщо не враховувати ризики по кредитах і активів, то основними джерелами фінансових ризиків, відповідно до закону, є:

- точність обчислення доходів;
- рішення по закупівлях і своєчасність поставок;
- управління продукцією;
- витрати на робочу силу і точність виконання робіт;
- управління активами;
- управління витратами;
- точність рахунків;
- дебіторська / кредиторська заборгованість.

Питання управління ризиками постає майже в усіх стандартах, що регулюють сфери діяльності людини. Якщо йдеться про управління ризиками в банківській сфері, то використовуються стандарти, що описують діяльність банківської сфери. Якщо йдеться про управління ризиками в безпеці інформації та бізнесі, то інформацію про них слід шукати у відповідних стандартах певної галузі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Процес управління ризиками має бути безперервним, ефективним, пов'язаним з діяльністю, застосовуваним на всіх рівнях, і повністю інтегрованим на підприємстві. В Україні потрібно розробляти стандарти ґрунтуючись на міжнародному досвіді, але потрібно

враховувати специфіку українських підприємств для досягнення позитивних результатів.

Література

1. Дикань В. Л. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками / В. Л. Дикань, І. М. Посохов // Бізнес Інформ. - 2014. - № 1. - С. 314-319.

2. Донець О. М. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками / О. М. Донець, Т. В. Савельєва, Ю. І. Урецька // Збірник наукових праць: Управління розвитком складних систем. – Київ : КНУБА, 2011. – Випуск 6. – С. 36 – 42.

3. Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації / Н. Стрельбіцька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>.

4. ISO/IEC GUIDE 73:2002. Risk management-Vocabulary – Guidelines for use in standards. International Organization for Standardization, 2002.

5. Enterprise Risk Management – Integrated Framework Executive Summary. Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), 2004.

6. Risk Management Standard. 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.theirm.org/publications/documents/Risk_Management_Standard_030820.pdf.

7. Базель III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>.

8. BS ISO 31000:2009 Risk management. Principles and guidelines [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ddata.over-blog.com/xxxuuy/0/32/13/25/Risques/ISO_DIS_31000_-E—1-.pdf.

1. Dykan' V. L. Doslidzhennya mizhnarodnykh standartiv upravlinnya ryzykamy / V. L. Dykan', I. M. Posokhov // Biznes Inform. - 2014. - # 1. - S. 314-319.

2. Donets' O. M. Vykorystannya mizhnarodnykh standartiv v

upravlinni ryzykamy / O. M. Donets', T. V. Savel'yeva, Yu. I. Urets'- ka // Zbirnyk naukovykh prats': Upravlinnya rozvytkom skladnykh system. – Kyiv : KNUBA, 2011. – Vypusk 6. – S. 36 – 42.

3. Strel'bits'ka N. Unifikovanyy mizhnarodnyy standart ryzyk-menedzhmentu yak vidpovid' na vyklyky hlobalizatsiyi / N. Strel'bits'ka // Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava. – 2011. – Vyp. 2 (5) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvh.pdf>.

4. ISO/IEC GUIDE 73:2002. Risk management-Vocabulary – Guidelines for use in standards. International Organization for Standardization, 2002.

5. Enterprise Risk Management – Integrated Framework Executive Summary. Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), 2004.

6. Risk Management Standard. 2002 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.theirm.org/publications/documents/Risk_Management_Standard_030820.pdf.

7. Bazel' III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>.

8. BS ISO 31000:2009 Risk management. Principles and guidelines [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://ddata.overblog.com/xxxuyy/0/32/13/25/Risques/ISO_DIS_31000_-E—1-.pdf.

Рецензент: Карпов В.А. к.е.н., професор, кафедра економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету

12.12.2017

УДК 336.01

Жбанкова Анастасія

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПАТ «СК «ІНТО»

У статті розглянуто основні положення аналізу фінансово-економічного стану підприємства. Проаналізовано фінансово-